

## Eessõna

### Varane teise keele õpe, keeleoskuse arendamine lasteaias ja koolis

Mitmekeelsus on tänapäeva maailmas norm, mitte erand, ning teise keele omandamine sama loomulik protsess kui esimese keele omandamine. Mõlemaks on tarvis rohket autentset sisendit, võimalusi keelt ise kasutada ning motivatsiooni seda teha. Teise keele omandamisel on siiski eripärad, mis on seotud vähema sisendi ja väljundi, mitmekülgsema motivatsiooni ning varem omandatud keelte mõjuga.

Uuemate varajase teise keele omandamise uurimuste peamised suunad peegeldavad viimastel aastatel välja kujunenud mitmekesiseid vaatenurki ja metodoloogiaid. Üha enam on uurijad keskendunud kognitiivsetele, sotsiaalsetele ja holistlikele lähenemistele, et mõista keeleõppe keerukust. Eri vaatenurkade süntees on viinud nüansirikkama arusaamani teguritest, mis mõjutavad teise keele omandamist, sealhulgas õppijate motivatsiooni ja õpetamismeetodite mõju.

Kuigi maailmas on varase esimese ja teise keele õppe teemadega tegeletud aastakümneid, ei ole Eestis teise keele varase õppe uuringuid kuigi palju. Uurimisvaldkonnana on eesti keele kui teise keele varane õpe tõusnud fookusesse alles seoses üleminekuga eestikeelsele haridusele. Selleks võttis Riigikogu 12.12.2022 vastu seadusemuudatused (Riigi Teataja, 2022), mille järgi lähevad järk-järgult eestikeelsele õppele üle kõik klassid ning 2030. aasta sügisest toimub õpe kõigis põhikooliklassides eesti keeles.

Eestikeelsele õppele ülemineku reformiga liigutakse ükskeelse haridusmudeli poole. Selle edukus sõltub hariduspoliitilistest strateegiatest, koolide juhtimisest ning eri osapoolte – õpilaste, õpetajate, lapsevanemate ja kogukondade – suhtumisest ja kaasatusest protsessi. Osapoolte keeleline ja kultuuriline taust ning soovid võivad olla väga mitmekesised. Menken ja García (2010) rõhutavad, et tähtsaim roll keeleliste reformide kujundamisel ja rakendamisel on õpetajal. Nii nõuab üleminek eestikeelsele õppele oskust leida tasakaal struktuursete nõudmiste ja inimlike tegurite vahel ning õpetajatelt motivatsiooni, positiivseid hoiakuid, oskust valida ja kasutada sobivaid õppemeetodeid ning pädevust õpetada teises keeles. Eestis on see eriti asjakohane, arvestades

keelelise ülemineku keerukust ja seda, et eri osapoolel on eri huvid ja vajadused, mis võivad reformi käigus muutuda.

Teise keele õppes on mitmeid võimalusi rakendada erinevaid keeleõppe-mudeleid. Euroopa keeleõppe raamdokument sätestab, et keeleõppes tuleb edendada uurimis- ja arendusprogramme, rakendamaks eri haridusastmetel meetodeid ja materjale, mis kõige paremini võimaldavad erinevatel klassidel ja õpilastel omandada keeleoskus, mis vastab nende vajadustele (Euroopa keeleõppe raamdokument ..., 2023). Varane keeleõpe paneb aluse igasugusele edaspidisele keerukama keeleoskuse (sealhulgas ainekeele) arengule. Teises keeles õppimise puhul soovitatakse kasutada lõimitud aine- ja keeleõppe metoodikat (Coyle *et al.* 2010; Mehisto, 2012), mille teoreetiline kese on aine sisu ja õppekeele lõimimisel. Mujal maailmas on liigutud traditsiooniliselt LAK-õppelt viimase 10 aasta jooksul pigem üldisema keeleteadliku aineõppe kontseptsioonini (nt Do Coyle'i ja Oliver Meyeri raamat „Beyond CLIL: Pluriliteracies teaching for deeper learning“, 2021). Üks selle lähenemise põhimõtteid on see, et ka emakeelsed õppijad vajavad keeleteadlikku aineõpet, nt et matemaatika keel ei tule iseenesest, vaid sellega peab tegelema. Need tuuled Eestis sisuliselt veel väga ei puhu. Siinsesse erinumbrisse sellist LAK-õpet käsitlevad artiklid jõudnud ei ole, rääkimata keeleteadlikust aineõppest.

Vaatamata sellele on erinumbri artiklite temaatika piisavalt mitmekesine: hõlmatud on nii lasteaed, põhikool kui ka gümnaasium. Nii saab lugeja teada, milline on Belgia kogemus varase teise keele õppimisel ja kuidas suhtutakse lähisugulaskeele õppimisse Eestis ja Soomes. Siin saab tutvuda positiivsete kogemustega laste ja noorte rääkimisoskuse arendamisel teises keeles.

Erinumbri artiklid saab jaotada sisu alusel kahte ossa: varane teise keele õpe ja keeleoskuse arendamine koolis. Avaartiklis „Harmoonilise kakskeelsuse toetamine Euroopa alushariduses“ tutvustab kauaaegne keeleomandamise maailmaorganisatsiooni esimees, Erfurti ülikooli emeriitprofessor **Annick de Houwer**, kui oluline on koolieelses lasteasutuses saavutada harmooniline mitmekeelsus. Viimane tähendab lapse jaoks keelelist heaolu, seda, et ükski lapse keel ei ole alla surutud ega tõrjutud. Kakskeelseks kujunevatel ehk teist keelt varakult omandavatel lastel peab olema võimalus õppida uut keelt turvalises keskkonnas, mis ei kahjusta nende enesehinnangut ega lase tunda, et üks nende keeltest ei ole kasutamist väärt. Sageli ei ole lapse keeleline heaolu tagatud seetõttu, et õpetajail on kas mitme keele või mõne kindla keele vastu tõrjuv hoiak. Lisaks hoiakutele on õpetajate teadmised varajase kakskeelsuse arengu kohta vahel üsna napid ning vanematega suhtlemise oskuski mitte kuigi hea. Seega tuleks autori sõnul pakkuda õpetajaile ajakohast teadmist varase kakskeelsuse eeliste kohta ning muuta seeläbi õpetajate hoiakuid positiivsemaks.

Autor pakub ka päris konkreetseid võtteid ja tegevusi, kuidas lasteaia laste erinevaid kodukeeli tähtsustada.

**Natalja Gusjuk, Maire Tuul ja Tiia Õun** võtavad oma artiklis vaatluse alla 2024. aastal alanud eestikeelsele õppele ülemineku Eesti koolieelsetes lasteasutustes. Tuginedes vene ja eesti-vene lasteasutuste juhtide, õpetajate ja lapsevanemate küsitlusele, selgitati välja nende ootused, väljakutsed ja mured seoses eestikeelsele õppele üleminekuga. Lasteaiajuhid ootasid õpetajatelt professionaalset arendamist ja koostööd peredega, õpetajad ootasid juhtidelt toetust igapäevatöös ja turvalist töökeskkonda ning lapsevanemad soovisid, et õpetajad oskaksid pädevalt toetada nende laste arengut. Kõigi osapoolte suurimaks väljakutseks oli kvalifitseeritud õpetajate nappus, täienduskoolituse vajadus ja erivajadustega laste toetusvõimaluste piiratus.

**Anne-Mai Meesak ja Krista Uibu** tutvustavad artiklis „Digitehnoloogiaga rikastatud keelemängud varase eesti keele kui teise keele õppeks: õpetajate hinnangud ja arendustöö“ Tallinna Ülikooli ja Tartu Ülikooli haridusteaduste instituutide koostööprojekti loodud 101 keeleõppemängu loomisprotsessi ning Eesti eri piirkondade lasteaiaõpetajate hinnanguid mängude meeldivuse, lastele arusaadavuse ning muukeelsete laste eesti keele tasemele vastavuse kohta. Projekti loodud keeleõppemängud on kõikidele huvilistele tasuta kättesaadavad digiõppevaramus E-koolikott. Hea ülevaate õpetajate hinnangutest mängude arendustöö eri etappides leiab lugeja artiklist.

Keeleõppe mängustamist uuritakse erinumbri artiklis „Laste ja noorte eesti keele kui teise keele rääkimisoskuse arendamine mängustatud aktiivõppe abil“, autorid **Mare Kitsnik** ja **Lili Kängsepp-Puun**. Tartu ülikooli Narva kolledži 60 eesti keele kui teise keele õpetaja eriala üliõpilast katsetasid õppemetoodika aines õpitud mängustatud rääkimistegevusi ning kirjeldasid neid katsetusi kodutööna. Kirjelduste analüüs näitas, et üliõpilased märkasid mängustatud rääkimistegevusi läbi viies nii õppijate rääkimissoovi tekitavaid tegureid (emotsioonid, õppetegevuste jõukohasus, aktiivne tegutsemine, õppetegevuste huvitavus ja kaaslastega suhtlemine) kui ka rääkimisoskuse arengut näitavaid tunnuseid (sõnavara, üldoskuste, väljendusoskuse ja kuulamisoskuse areng ning enesekindluse ja loovuse kasv). Kokkuvõttes sobisid mängustatud aktiivõppe-tegevused laste ja noorte rääkimisoskuse arendamiseks hästi.

Viie autori koostöös – **Anna Maria Ülviste, Kristiine Suurorg, Roman Balótšev, Marika Padrik ja Triin Peek** – valmis artikkel „Suhtlusraskuste märkamine varases eas: FOCUS-küsimustiku valideerimine“. Autorid hindasid inglise keelest tõlgitud küsimustiku *Focus on the Outcomes of Communication Under Six (FOCUS)* sobivust eesti laste suhtlusoskuse mahajäämuse hindamiseks reaalses suhtlusolukordades. Võrdlevast uuringust selgus, et FOCUS-küsimustik sobib hästi 24–36 kuu vanuste eesti laste suhtlusoskuse hindamiseks.

Erinumbri kolmes järgmises artiklis käsitletakse keeleoskuse arendamist põhikoolis ja gümnaasiumis. **Piret Baird**, **Reili Argus** ja **Kristiina Bernhardt** tutvustavad artiklis „Kooli keeleõppemudelid ja eesti keele kui teise keele omandamine“ 7–9aastaste laste grammatiliste kategooriate ja fraasitüüpide testi tulemusi koolide keeleõppemudelite kaupa. Uuringus osalenud mitte-eesti kodukeelega õpilased jaotati koolis kasutusel oleva keeleõppemudeli ehk kooli õppekeele, siht- ja emakeele proportsioonide ning muu kodukeelega õpilaste osakaalu põhjal viide rühma. Tulemused näitasid, et õpilaste eesti keele oskusele mõjub positiivselt kõige enam kooli üldine keelekeskkond: eestikeelsetes koolides õppivate muukeelsete õpilaste eesti keele oskus oli parem kui venekeelsete koolide õpilastel. Olulisema tulemusena selgus, et sama mudelit kasutava kooli eri klasside tulemused võivad märkimisväärselt erineda. See viitab õpetaja rolli, st tema professionaalsete oskuste olulisusele õppeprotsessis.

Artiklis „Miks võiks esimene võõrkeel Eestis olla soome ja Soomes eesti keel?“ annab Helsingi Ülikooli lektor **Annekatrin Kaivapalu** ülevaate uuringust, milles käsitletakse Eesti põhikooli- ja gümnaasiumiõpilaste ning Soome gümnaasiumiõpilaste soome ja eesti keele õppimise kogemusi. Tulemustest nähtub, et nii eestlaste soome keele kui ka soomlaste eesti keele õppimisel on instrumentaalseid ja integratiivseid põhjuseid. Artiklist selgub, et esimese võõrkeelena lähisugulaskeele õppimise eelisteks on õppimise sagedasem vabatahtlikkus ning lihtsus võrreldes teiste keeltega. Sellest tuleneb kiirem eduelamus ning keeleteadlikkuse areng. Positiivne suhtumine võõrkeeleõppesse ning oskus võõrkeelt õppida loovad hea aluse edaspidi muude võõrkeelte õppeks.

**Mare Kitsnik** ja **Victoria Toome** võtavad artiklis „Filmipõhine kommunikatiivne eesti keele kui teise keele õpe: põhikooliõpilaste huvi, aktiivse osaluse ja arengu toetamine“ vaatluse alla sekkumisuuringu, mille käigus rakendati Tallinna kooli üheksanda klassi nõrgemapoolse õpperühma eesti keele kui teise keele tundides kümneosalise noorteseriaali „Miks mitte?!“ põhjal koostatud aktiivõppetegevuste kogu, milles oli suur rõhk vabal rääkimisel. Tulemused näitasid, et õpetaja ja õpilaste hinnangul äratasid seriaal ja õppetegevused õpilastes huvi ning soodustasid aktiivõpet, kuid olid neile uudsed ning jäid mõnikord keerukaks. Õpetaja ja õpilased pidasid õppekogu järgi õppimist eesti keele oskuse arendamisel kasulikuks, kuid ei saanud aru, kuidas selline õppeviis võiks aidata valmistuda põhikoolieksamiks. Põhikoolieksami tulemused olid head, mis valmistas õpetajale üllatust ja tekitas soovi õppetegevuste kogu ka edaspidi kasutada.

Varase teise keele õppe erinumbri lõpetab **Mila Schwartzi** raamatu-tutvustus. Iisraeli Oranimi Hariduskolledži professor tutvustab oma 2024. aastal Routledge'i kirjastuses ilmunud raamatut „Ecological Perspectives in Early Language Education: Parent, Teacher, Peer and Child Agency in Interaction“. Teos

süvendab arusaama varajasest keeleõppest kui väga laiast uurimisvaldkonnast, mis käsitleb seda, kuidas keeli varases eas õpitakse, säilitatakse, rikastatakse ja õpetatakse. Tuginedes rikkalikule empiirilisele uurimismaterjalile, vaatleb autor õpetajate, perede ja laste eakaaslaste strateegiaid ja tegevusi, mis toetavad laste huvi koduse keele säilitamise ja arendamise ning uute keelte õppimise vastu. Raamat põhineb keeleökoloogial, inimökoloogia teorial ja tegevussubjektsuse käsitlusel keeleõppes, rõhutab varase keeleõppe ja hariduse mõjutavate ökooloogiliste tegurite vastastikust seotust. Autor väidab, et vaid õpetajate, perede, eakaaslaste ja vahetu keskkonna koostöö kaudu on võimalik last varasesse keeleõppesse kaasata ning võimaldada tal täiel määral rakendada oma potentsiaali osaleda uute keelte õppimises aktiivselt.

Soovime lugejatele põnevat lugemist ja uudseid ideid empiirilisteks uurin-  
guteks!

Krista Uibu, Reili Argus ja Mare Kitsnik

## Kasutatud kirjandus

- Coyle, D., Hood, P., & Marsh, D. (2010). *CLIL: Content and language integrated learning*. Cambridge University Press.
- Coyle, D., & Meyer, O. (2021). *Beyond CLIL: Pluriliteracies teaching for deeper learning*. Cambridge University Press.
- Euroopa keeleõppe raamdokument: õppimine, õpetamine ja hindamine. Sõsarväljaanne.* (2023). Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium. Tartu. [https://hm.ee/sites/default/files/documents/2023-01/S%C3%B5sarv%C3%A4ljaanne\\_Jaanuar%202023.pdf](https://hm.ee/sites/default/files/documents/2023-01/S%C3%B5sarv%C3%A4ljaanne_Jaanuar%202023.pdf)
- Mehisto, P. (2012). Criteria for producing CLI learning material. *Encuentro* 15–33.
- Menken, K., & García, O. (2010). Negotiating language policies in schools. *Educators as Policymakers*. New York etc.: Roudledge.
- Riigi Teataja* (12.12.2022). Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse ning teiste seaduste muutmise seadus (eestikeelsele õppele üleminek). Eelnõu - Riigikogu